

# Zmeny v energetickom sektore na Slovensku

Energetický sektor v Slovenskej republike prekonal v uplynulých rokoch výrazné zmeny, ktoré primárne súviseli s prechodom ekonomiky na trhový model. Do procesu zmien výrazne zasiahli aj rokovania o prístupí Slovenskej republiky do Európskej únie, resp. samotný vstup do Európskej únie.

V rámci rokovaní boli v kapitole Energetika pre Slovensko stanovené požiadavky v liberalizácii trhu s elektrinou a plynom, v zabezpečení bezpečnosti a spoľahlivosti vo výrobe a dodávke energie, vo zvyšovaní energetickej efektívnosti a v ochrane životného prostredia vrátane podpory obnoviteľných zdrojov energie.

Hlavnými cieľmi v oblasti energetiky sú zabezpečenie energetických potrieb spoločnosti prijateľným, bezpečným, najefektívnejším a environmentálne vhodným spôsobom, liberalizácia trhu s elektrinou a so zemným plynom a harmonizácia legislatívy s energetickou legislatívou Európskej únie. Ďalej je to napĺňanie medzinárodných dohôd v oblasti ochrany životného prostredia, jadrovej bezpečnosti, investícií a obchodovania s energiou, znížovanie energetickej náročnosti a podpora obnoviteľných zdrojov energie.

V roku 2003 sa na Slovensku vyrobilo 31 147 GWh elektriny, pričom spotreba predstavovala 28 757 GWh elektriny. Celkový inštalovaný výkon predstavuje 8 353 MW. V rokoch 2006 až 2008 však dochádza na Slovensku ku kumulácii vyradenia veľkých elektrárenských kapacít. Do roku 2010 má byť vyradených cca 1794 MW

elektrických výkonov, ktoré zabezpečujú okolo 8,0 TWh elektriny. Tento pokles bude predstavovať na Slovensku 22 % pri výkonoch a až 25 % pri výrobe oproti súčasnému stavu. Zároveň s týmto sa v minulosti nepredpokladalo, že miera investovania zahraničných investorov a tým vyvolaná vyššia spotreba elektriny dosiahne dnešnú mieru.

Aj za predpokladu realizácie významných opatrení smerujúcich k zníženiu energetickej náročnosti sa predpokladá priemerný ročný nárast spotreby elektrickej energie do roku 2010 o 1,2 až 5,7 TWh. Očakávaný stredný prírastok spotreby možno nahradiť súčasným vývozom, ale na dodržanie vyrovnanej bilancie bude potrebné nahradiť vyradované výkony. Súčasná príprava týchto výkonov však nedáva reálne možnosti ich náhrady.

Z predpokladaného vývoja spotreby a výpadku zdrojov vyplýva, že ak nebudú v Slovenskej republike po roku 2006 uvedené nové zdroje, súčasné aktívne saldo v zahraničnom obchode s touto komoditou sa zmení na pasívne. Tento vývoj možno ovplyvniť napr. racionalizačnými opatreniami na strane spotreby a zvýšeným využívaním obnoviteľných zdrojov. Na pokrytie tohto výpadku budú však potrebné aj opatrenia týkajúce sa zvýšenia koeficientu časového a výkonového využitia existujúcich zdrojov alebo výstavby, resp. dostavby nových zdrojov, čo je v súčasnosti aktuálna problematika napr. aj vo vzťahu k dokončeniu rozostavaných blokov 3 a 4 jadrovej elektrárne Mochovce.

Zmeny, ktorými energetika v Slovenskej republike prešla alebo stále prechádza, sa dajú v stručnosti charakterizovať pojmami reštrukturalizácia, transformácia, privatizácia a liberalizácia. Ich uskutočnenie bolo nevyhnutné na to, aby sa umožnil prechod energetických podnikov na spoločnosti, ktoré sa stávajú plne konkurencieschopné nielen na domacom, ale aj na európskom trhu.

Reštrukturalizácia sektora energetiky mala za cieľ čo najviac sprehladniť finančné toky v jednotlivých fázach, t. j. v prenose a distribúcii elektriny alebo v preprave a distribúcii plynu a oddeliť činnosti, ktoré majú charakter prirodzeného monopolu od činností, kde bude možná hospodárska súťaž.

Základnými cieľmi privatizácie pre energetické spoločnosti je zefektívnenie činností a zvýšenie konkurencieschopnosti. Najpodstatnejšia pri privatizácii je zmena vlastníckych vzťahov. Pomocou vhodného investora sú naše spoločnosti začlenené do štruktúry významných zahraničných hráčov na energetickom trhu, čo umožní dosiahnuť vyššiu konkurencieschopnosť na otvorenom trhu, zefektívniť jednotlivé činnosti a očistiť spoločnosti od nadbytočných štruktúr.

Veľmi dôležité je transparentné a objektívne regulovanie cien vo všetkých činnostiach, ktoré majú na trhu charakter monopolu alebo dominantné postavenie. Rovnako je dôležité dôsledne presadzovať zásady liberalizácie trhu. Nedodržanie týchto podmienok môže vyústiť do zneužitia monopolného postavenia na trhu investorom, ktoré môže štát iba ťažko spätne korigovať. Preto bolo veľmi dôležitým krokom zriadenie Úradu pre reguláciu sieťových odvetví od 1. augusta 2001. Kompetencie v technickej a vecnej regulácii tým prešli z Ministerstva hospodárstva SR na úrad. Kompetencie v cenovej regulácii však prešli na úrad z Ministerstva financií SR až od 1. januára 2003. Cenová regulácia sa vykonáva zákonom o regulácii určením spôsobu výpočtu maximálnej ceny alebo priamo určením maximálnej ceny alebo tarify, pričom takto určená cena musí zohľadňovať ekonomicky oprávnené náklady a primeraný zisk z vykonávania regulovaných činností.

Všetky zmeny, ktoré prebiehali a prebiehajú v energetike mali za cieľ pripraviť tento sektor na liberalizáciu. Cieľom liberalizácie je vytvorenie konkurenčného prostredia orientovaného na zákazníka, kde kupujúci má slobodnú možnosť výberu tovaru a na strane ponuky existuje rovnocenná súťaž medzi jednotlivými dodávateľmi. V oblasti trhu s energiou sa vytvára voľná súťaž na úrovni výroby a ponuky – obchodu s energiou. V oblasti prenosu elektriny alebo prepravy plynu cez siete nedochádza ku konkurencii, siete si z ekonomických a technických dôvodov nemôžu budovať samostatne jednotliví účastníci trhu. Požiadavky kladené na prevádzkovateľov sietí sa sústreďujú na vytvorenie transparentných a nediskriminačných pravidiel prístupu k sieti, kde každý účastník trhu má mať rovnocenné podmienky prenosu alebo prepravy energie k svojmu zákazníkovi, pričom sa musia plne pokryť náklady, vyvolané dodávkou energie. Týka sa to aj pokrytia nákladov na poskytovanie podporných služieb, aby bolo možné dodávať energiu cez siete so stanovenou kvalitou. Týmto spôsobom liberalizácie je zachovaná funkčnosť energetiky a bezpečnosť dodávok ako významného faktora.

Súťaž musí byť založená na jasných pravidlách bez možnosti diskriminovať alebo naopak uprednostňovať niektorého z dodávateľov. Liberalizácia trhu je jedným z hlavných pilierov hospodárskej politiky v Európskej únii, preto boli od 90-tych rokov prvky liberalizácie prenesené aj do sieťových odvetví. Skúsenosti z procesu liberalizácie, ktoré prebehli v minulých rokoch v európskych krajinách ukazujú, že tlak súťaže má priaznivý účinok na štruktúru ceny, cenovú úroveň, produkčnú rozmanitosť a podmienky poskytovania služieb. Tieto zmeny prebiehajú, aj keď súťaž medzi dodávateľmi nie je priamo viditeľná.

Ako už bolo spomenuté, hlavnými zásadami liberalizácie trhu s elektrinou a s plynom je na jednej strane to, že odberateľ elektri-

ny alebo plynu, tzv. oprávnený odberateľ, môže si vybrať ľubovoľného dodávateľa elektriny alebo plynu, a na strane druhej to, že prevádzkovateľ elektroenergetickej alebo plynárenskej sústavy je povinný na transparentnom a nediskriminačnom základe umožniť prístup do sústavy tretím stranám.

V súčasnosti sú v Slovenskej republike oprávnenými odberateľmi elektriny odberatelia s najmenším objemom ročnej spotreby elektriny 20 GWh a odberateľmi plynu odberatelia s najmenším ročným objemom spotreby plynu 15 mil. m<sup>3</sup>.

Európska únia stanovuje pravidlá pre oblasť energetiky v známych „liberalizačných“ smerniciach prijatých v roku 2003, ktoré nahradili doteraz platné smernice upravujúce túto oblasť. Ide o smernicu 2003/54/ES o spoločných pravidlách pre vnútorný trh s elektrinou a smernicu 2003/55/ES o spoločných pravidlách pre vnútorný trh so zemným plynom. Okrem toho je oblasť energetiky upravená aj normami týkajúcimi sa pravidiel prístupu do sietí na cezhraničnú výmenu elektriny, energetickej hospodárnosti budov, podpory obnoviteľných zdrojov energie, ako aj ďalšími smernicami, nariadeniami či rozhodnutiami.

V súčasnosti sú v záverečnej fáze legislatívneho procesu nové zákony upravujúce odvetvie energetiky – zákon o energetike, ktorý upravuje oblasť elektroenergetiky a plynárenstva, zákon o tepelnom hospodárstve a novela zákona o regulácii sieťových odvetví, ktoré do legislatívy SR implementujú uvedené európske smernice. Okrem dôvodu zapracovania európskych smerníc boli ďalšími dôvodmi prípravy týchto zákonov aj doterajšie skúsenosti a nedostatky pri aplikácii platnej právnej úpravy pre oblasť energetiky a regulovanie sieťových odvetví v praxi. Skúsenosti z praxe poukazovali na nedostatočnú liberalizáciu, netransparentnosť a malú otvorenosť trhu s energiou. Taktiež bolo potrebné upraviť niektoré oblasti výkonu regulácie predovšetkým cenovej regulácie.

**Navrhovaný nový zákon o energetike** stanovuje princípy týkajúce sa výroby, prenosu, distribúcie a dodávky elektriny, ako aj výroby, prepravy, distribúcie, uskladňovania a dodávky plynu. Návrh zákona upravuje podmienky podnikania a výkonu štátnej správy v energetických odvetviach a ustanovuje práva a povinnosti jednotlivých účastníkov trhu s elektrinou a s plynom. Zákon upravuje transparentné a nediskriminačné pravidlá trhu s elektrinou a plynom a tiež pravidlá prístupu do sústav. Ambíciou nového zákona o energetike je zvýšenie hospodárskej súťaže, bezpečnosti dodávok elektriny a plynu, ale aj efektívnosti a spoľahlivosti prevádzky elektroenergetických a plynárenských sústav.

Nový zákon o energetike urýchljuje harmonogram liberalizácie trhu s elektrinou a plynom, zvyšuje transparentnosť vzťahov medzi účastníkmi trhu a zavádza niektoré nové pravidlá. Cieľom zavádzania spoločných pravidiel je využívanie výhod, ktoré môžu vyplývať z vnútorného trhu s elektrinou a s plynom v zmysle väčšej efektívnosti prevádzkovania sústav, lepšej úrovne služieb, zníženia cien a väčšej konkurencieschopnosti. Návrh zákona zavádza nové pojmy a upresňuje pojmy na základe poznatkov z aplikačnej praxe a prispôsobuje náš právny poriadok v tejto oblasti s právom Európskej únie.

Návrh zákona vytvára predpoklad na fungovanie otvoreného trhu s energiou, ktorý zaručuje dostatočný stupeň ochrany odberateľom, ako aj prístup tretích strán do elektroenergetických a plynárenských sústav. Vytvára priestor a pravidlá na trhové správanie účastníkov energetického trhu. Zákon upravuje tiež všeobecný hospodársky záujem a stanovuje možnosti uložiť držiteľom povolenia na podnikanie v energetických odvetviach povinnosti vo všeobecnom hospodárskom záujme.

Návrh zákona transparentne oddeľuje dodávku elektriny a plynu od energetickej dopravnej cesty, od prenosu a distribúcie elektriny a od prepravy a distribúcie plynu. Umožňuje odberateľovi výber

svojho dodávateľa energie a rešpektuje potrebu nediskriminačného prístupu k energii a do energetických sústav.

Návrh zákona vytvára možnosť uplatnenia energetických technológií, ktoré šetria životné prostredie a zabezpečujú trvalo udržateľný rozvoj, zabezpečuje využitie elektriny vyrobenej z obnoviteľných zdrojov, v zariadeniach na kombinovanú výrobu tepla a elektriny, ako aj z domáceho uhlia. Návrh zákona stanovuje opatrenia na ochranu zraniteľných zákazníkov v súlade s implementovanou európskou legislatívou zabezpečuje ochranu domácností.

**Novým návrhom zákona o tepelnej energetike** sa upravujú podmienky podnikania a trhu v tepelnej energetike, ustanovujú sa obmedzujúce opatrenia súvisiace so stavom núdze v tepelnej energetike, upravuje sa výkon štátnej správy a výkon štátneho dozoru v tejto oblasti a ustanovujú sa práva a povinnosti.

Hlavným zámerom návrhu zákona o tepelnej energetike je odstrániť nedostatky v súčasnej právnej úprave a vytvoriť podmienky na rozvoj trhu s teplom. Navrhuje sa v ňom preniesť časť kompetencií v oblasti zriaďovania tepelných energetických sústav, podmienok ich prevádzkovania a povoľovania na vykonávanie činností v tepelnej energetike a určovanie cien v teple na obce, a tak postupne pripravovať obce na prechod kompetencií v tepelnej energetike na obce a postupnú liberalizáciu trhu s tepelnou energiou. Prechod všetkých týchto kompetencií na obce sa v zákone navrhuje od 1. júla 2007.

Na rozdiel od doterajšej systematiky právnej úpravy v oblasti podnikania v energetike, ktorá celú túto oblasť upravovala v jednom unifikovanom zákone o energetike, navrhuje sa podnikanie v tepelnej energetike upraviť osobitným zákonom. Dôvodom toho je skutočnosť, že výroba tepla sa realizuje v konkurenčnom prostredí a tiež to, že tepelnoenergetické siete nie sú len klasickým sieťovým odvetvím s monopolným postavením na relevantnom trhu. Ide o lokálne výrobné tepla a k nim prislúchajúce lokálne siete, ktoré si navzájom môžu konkurovať, hospodársky súťažiť o odberateľov kvalitou svojich služieb, ale aj cenami dodávanej tepelnej energie.

**Zámerom navrhovanej novelizácie zákona o regulácii sieťových odvetví** je zapracovať do zákona uvedenú legislatívu Európskej únie, zosúladiť kompetencie Úradu pre reguláciu sieťových odvetví v oblasti elektroenergetiky, plynárenstva a teplárenstva s kompetenciami Ministerstva hospodárstva a s tým súvisiaca úprava predmetu regulácie a pôsobnosti Úradu pre reguláciu sieťových odvetví.

Novela zákona ďalej upravuje cenovú reguláciu, stanovuje, čo môže podliehať cenovej regulácii, určuje postup pri návrhu rozsahu cenovej regulácie a spôsobu vykonania cenovej regulácie a stanovuje možnosti spôsobu vykonania cenovej regulácie tovaru alebo služby, ktorých dodanie alebo poskytnutie je regulovanou činnosťou. Novelou zákona sa zavádzajú pravidlá pre fungovanie trhu s elektrinou a s plynom, ktoré ustanovujú pre účastníkov trhu s elektrinou a s plynom technické a obchodné podmienky potrebné pre organizovanie trhu s elektrinou a s plynom. Novela zákona ďalej upravuje práva a povinnosti regulovaných subjektov, cenové konanie a kontrolu.

**Ing. Michal Duranko**

**generálny riaditeľ sekcie výrobných a sieťových odvetví  
Ministerstva hospodárstva SR  
e-mail: duranko@economy.gov.sk**

14